

Katsaus

numero 4 1960

Reijo Wilenius:	Kolmannen maailmansodan syyt
V. O. Veilahti:	Poliittisia tähdenvälejä
Juhana Blomstedt:	Kolme kuvaa
Mikko Haljoki:	Kaksi runoa valtiosta
Kari Rydman:	Rauhankysymyksestä
K. Lindgren:	Hyvät ajat
Pekka Lounela:	Kirjailtua
Kalevi Rahikainen:	Runoilijan puheenvuoro
Näkymiä syksyllä 1960

KULTTUURI - POLITIIKKA - TALOUS

Katsaus

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 36, puhelin 62 49 78

Vuositilaus 350 mk. Irtonumero 90 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Tähystäjän postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy kuudesti vuodessa

Neljäs vuosikerta

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

KOLMANNEN MAAILMANSODAN SYYT

Reijo Wilenius

Yhteiskunnalla on keulakuvansa ja kulissien takaiset johtajansa. Maailmantapahtumilla on pintavaahtonsa ja verkkainen merenkäyntinsä. Kuuluisa sosiologi C. Wright Mills, New Yorkin Columbia-yliopiston professori, joka tutkimuksessaan «The Power Elite» selvitti amerikkalaisen yhteiskunnan todellisen johtajiston, on uusimmassa teoksessaan «The Causes of World War Three» osoittanut, että maailmantapahtumien merenkäynti johtaa päivä päivältä varmemmin kolmanteen maailmansotaan.

Mills toteaa: «Kolmannen maailmansodan välitön syy on sen sotilaallinen valmistelu.» Niin hyvin lännessä kuin idässä ovat johtavat piirit toimineet siinä uskossa, että yhä uusien tuhoamisvälineiden keksiminen, kokoaminen ja jakaminen satelliiteille ylläpitää jonkinlaista turvallisuuden tilaa. Realistisesti katsellen on tämä uskomus, jota virallinen propaganda edustaa, hirvittävä harhakuvitelma: nykyaikaisen joukkotuho-materiaalin kokoaminen ja toimittaminen *yhä useampiin käsiin* lisää jatkuvasti suursodan todennäköisyyttä.

Nykyään tiedetään, miten äärimmäisen likeltä maailma sivusi katastrofia Suezin kriisin aikana 1956, kun Neuvostoliitto auliisti tarjosi aseellisen apunsa Nasserille. On totta, että Englanti, Ranska ja Israel kantoivat moraalisen häpeän (tämän tekee entistä selvemmäksi Edenin selittely Muistelmissaan), mutta ketä se enää olisi liikuttanut, katastrofin jälkeen.

Vähemmän tunnettua on, miten lähellä suursodan nielua liikuttiin eräänä viime heinäkuun päivänä. Neuvostoliiton varaulkoministeri Kuznetsov ilmoitti pääsihteerin Hammarskjöldille, että Neuvostoliitto oli päättänyt tarjota aseellisen apunsa Kongon pääministerille Katangan kukistamiseksi. Tarjous ei ollut tyhjä ele: samaan aikaan saapui pääsihteerin toimistoon tieto, että Neuvostoliitto oli varmistautunut Kairon, Conakryn ja Rabatin käyttämisestä lentokuljetusten välilaskupaikkoina. Ja kaksi tuntia ennen Kuznetsovin ilmoitusta oli Yhdysvaltain YK:n

edustaja Cabot Lodge ilmoittanut Hammarskjöldille, että amerikkalaiset ilmavoimat ampuisivat alas kaikki Kongoon lentävät neuvostolaiset kuljetuskoneet. Cabot Lodge painosti nimenomaan, ettei tämä uhkaus ollut hämäystä, se pantaisiin välittömästi toimeen. Päätös olisi toimeen pantuna vetänyt automaattisesti sotaan koko Atlantin liiton.

Hammarskjöldin kiitettävän nopea toiminta pelasti tilanteen, toistaiseksi. Ja Yhdysvallat näyttää perääntyneen uhkauksestaan.

Muuan toinenkin tapahtuma Kongon kriisin ajalta ansaitsee tulla mainituksi, lähinnä oireellisuutensa vuoksi. Eräs Lumumban hallituksen jäsen on kertonut seuraavaa. Lumumba yritti yhdessä presidentti Kasavubun ja mainitun ministerin kanssa päästä lentokoneella Katangan pääkaupunkiin. Katangan armeija kieltäytyi antamasta laskeutumis-lupaa. Pääministeri kiihtyi ja halusi suunnata lentokoneen Kairoon, kutsuakseen neuvostojoukot heti paikalle. (Tällöin olisi lauennut amerikkalaisten vastareaktio.) Rauhallisemman Kasavubun ansiosta Lumumba kuitenkin luopui aikeestaan, toistaiseksi.

Sanon tätä tapahtumaa oireelliseksi sen johdosta, että se tarjoaa välähdyksenomaisen näkymän sellaiseen tilanteeseen, niin sanoakseni mallitilanteeseen, josta suursota nykyoloissa herkimmin syttyy. Mallitilanne on se, että tavalla tai toisella epäkypsiä, paikallisten tai muuten rajoitettujen etujen perusteella toimiva henkilö tai henkilöryhmä saa tilaisuuden koko kansainvälisen sodankäyntikoneiston käynnistämiseen. *Näiden tilaisuuksien lukumäärä lisääntyy sitä mukaa kuin kilpavarustelu ja kilpatorjunta edistyy.*

Tilaisuuksien lisääntymisestä huolehtii tietty kilpavarustelussa piilevä lainmukaisuus, johon nähden lännen ja idän parhaat valtiomiehet ovat voimattomia. Heidän täytyy — muuten he pettävät asiansa ja menettävät asemansa — käyttää häikäilemättä ja liikoja harkitsematta kaikkia tilaisuuksia oman valtapiirin laajentamiseen ja puolustamiseen. Tätä ilmiötä voidaan nimittää kilpatorjunnan mekanismiksi. Moskovan ja Washingtonin johtajisto on vuosi vuodelta enemmän tämän mekanismin armoilla; vaikka sota ei syttyisi heidän päätöksestään kypsän harkinnan jälkeen, he joutuvat toimimaan pakkotilanteessa, jos joku paikallinen tai sotilaallinen kuumapäa tekee ratkaisun sodan hyväksi. Sopimusjärjestelmät laukeavat; mitä sitten seuraa, ylittää käsityskykymme.

Suomella on hyvin pienet mahdollisuudet säilyä sellaisen myrskyn ulkopuolella. Siksi meidänkin on syytä katsoa tilannetta silmiin.

Mills tarkastelee erikoisesti niitä voimia, jotka Amerikassa pitävät käynnissä kilpavarustelun ja kilpatorjunnan mekanismia. Ei ole mikään salaisuus, että kilpavarustelun filosofia lankeaa mainiosti yhteen suurteollisuuden etujen kanssa. Voitot, jotka saadaan valtion varoista, ovat vakaita ja pitkälle turvattuja; valtio kustantaa teknillisen tutkimustoiminnan, joka rauhanomaisilla teollisuudenaloilla jää yritysten itsensä kannettavaksi. Ja ennen kaikkea: varustusteollisuuden purkamisen estää taloudellisen kriisin ylivoimainen pelko. Siitä syystä ei ole perusteltua toivoa, että Yhdysvaltain presidentti, oli hän nimeltään Nixon tai Kennedy, uskaltaisi käydä varustusteollisuuden purkamiseen. Roosevelt saattoi toteuttaa radikaalisen New Deal-ohjelmansa, koska se perimmältään lankesi yhteen Amerikan talouselämän etujen kanssa; tuottoisan varustusteollisuuden purkamisella ei ole mitään yhteistä talouselämän etujen kanssa.

Millsin käsityksen mukaan on Amerikan hallitseva ryhmä tullut vakuuttuneeksi siitä, että sota on todennäköisin seuraus kommunistisen ja kapitalistisen järjestelmän kilpailusta. Näillä piireillä on vastineensa itäblokkissa, ja on luultavasti ja valitettavasti oikein sanoa, että aseistariisuntaneuvottelut jatkuvat 60-luvulla samanlaisena ala-arvoisena näytelmänä kuin 50-luvulla.

Liian harvat näkevät selvästi nykyisen tilanteen perustosiasian, kolmannen maailmansodan *kasvavan* vaaran. Hallitukset eivät salli, että heidän johtamansa kansat katsovat vaaraa suoraan silmiin. Hruschtshev selitti muutama vuosi sitten, että ydinasesota merkitsee tuhoa länsivalloille, ei Neuvostoliitolle. Adenauer ojensi jyrkin sanoin saksalaisia tiedemiehiä, jotka rohkenivat osoittaa, ettei siviiliväestölle ole olemassa mitään tehokasta suojaa ydinasesodassa. Suurta yleisöä hämäävät liksiksi tilapäiset pakkas- ja suojasäät, jotka eivät muuta tilanteen yleisiä ääriviivoja.

Kaiken kaikkiaan ovat surullisen heikkoja ne voimat, jotka työskentelevät maailmantapahtumisen yleissuuntausta vastaan. Vielä 3—4 vuotta sitten keskusteltiin vakavasti ydinaseettomien vyöhykkeiden luomisesta; nyt nämä suunnitelmat on kokonaan sivuutettu ja joukkotuhooaset siirtyvät yhä uusien maitten (so. hallitusten) käyttöön. On suorastaan kammottavaa todeta, että hallitusten taholta sen tapaiset suunnitelmat leimataan järjestään *utopistisiksi*, vaikka ne itse asiassa edustavat vähäistä realismin jätettä kansainvälisessä politiikassa. (Epäilemättä todetaan 'utopistisiksi' myös ne ajatukset, jotka Kari Rydman esittää kirjoituksessaan «Rauhankysymyksestä».)

Tavalliselle kansalaiselle jää jäljelle vain tilanteen tiedostaminen. Ehkäpä, jos on kyllin paljon niitä, jotka näkevät selvästi...

POLIITTISIA TÄHDENVÄLEJÄ

V. O. Veilahti

- * Kun V. J. Sukselaisen vähemmistöhallitus vuoden 1959 tammikuussa muodostettiin, sille ennustettiin yleensä lyhyttä elinikää. Mikään ei ole epäkiitollisempaa kuin poliittisten ennusteiden laatiminen, se on jälleen nähty. On käynyt selväksi, että vähemmistöhallitus saattaa kyetä säilyttämään asemansa varsin kauan siitä huolimatta, että sitä vastassa on oppositio. Tämä oppositio on kuitenkin ollut erittäin eriaineksinen. Se ei ole edes pahemmin näyttänyt hampaitakaan, koska se ei kuitenkaan olisi voinut purra. Sikäli sen asenne on ollut tarkoituksenmukainen: vanhanaikaista on jo ajatella, että *enemmistöhallitus* kykenisi aivan ensi tilassa kirvottautumaan esiin suomalaiskansallisten poliitikkojemme kikkapelistä. Kunhan vain jatketaan — entiseen tapaan. «Luotetaan» K-P-linjaan ja Suomen ihmeelliseen «tuuriin», toimitaan juuri sen veran kuin on ehdottoman tarpeellista valtakunnan kokonaisedun toteuttamiseksi ja turvaamiseksi. Yleensä ja etupäässä ajatellaan omaa järjestöväkeä ja tulevia vaaleja, joista odotetaan jonkinlaista pelastavaa «deus ex machina».

Näin puoluetöimistöjen tasolla. Siellä on tietysti muitakin huolia: ennen muuta pitäisi varmistaa *oma* valta-asema ja kukistaa kilpailijat!

Jos siinä samassa heikennetään järjestön yhtenäisyyttä ja pitkäjäntteisen poliittisen toiminnan jatkumismahdollisuuksia, niin antaa mennä vaan! Onhan edes tilapäinen etu saavutettu tai ainakin estetty naapurin «nouseminen».

Vakavaakin työtä on suoritettu, kaikesta huolimatta. Sosiaalipoliittisena virstanpylväänä pitäisin uutta vuosilomalakia. Unohdettava ei myöskään ole työttömyysvakuutuksen alullepanoa, joskaan se ei vielä merkitse muuta kuin alkua tarpeelliselle sosiaalivakuutusjärjestelmälle, joka mielestäni olisi kunnollisesti suunniteltava ja kytkettävä muuhun sosiaaliturvallisuuden järjestelmään: sosiaalipoliittista kokonaissuunnitelmaa kaivataan.

Kun vuoden 1959 alkupuolella Katsauksessa ennustin vähemmistöhallitukselle lyhyttä elinikää, niin tein tämän sen oletuksen pohjalta, että kansamme tärkeimmät ja kiireellisimmät ratkaistavat kysymykset ovat talouspolitiikan alalla. Oletin, että näitä kysymyksiä halutaan vähin erin ratkaista tavalla, joka turvaisi Suomessa täystyöllisyyden, kansantulon jatkuvan kasvun, elintason nousun ja sosiaalisen turvallisuusjärjestelmän kehittämisen. Uskoin myös — tai ainakin sitä tosissani toivoin — että suomalaisten puolueiden kesken kyetään saavuttamaan jonkinlainen yhteistyösopimus, jonka nojalla päästään enemmistöhallitukseen.

Enemmistöhallitus sinänsä ei tietenkään ole mikään itsenäinen päämäärä. On esimerkkejä, joiden valossa vähemmistöhallitusten ja jopa «epäpoliittisten» virkamieshallitustenkin työ on hyväksyttävää, jopa arvostettavaakin. Mutta kun puolustin enemmistöhallituksen aikaansaamista, niin uskoin, että sellainen kykenisi toimimaan tehokkaammin ja suuremmalla arvovallalla kuin yhden puolueen vähemmistöhallitus. Mielestäni tätä olettamusta ei ole vielä kumottu, joskaan parlamentarismen toimintamuotoja ei hevin voida pukea kaavoihin tai dogmeihin.

Kesäkuussa 1960 oli poliittinen toiminta niin vilkasta, että se herätti kesälomilleen vetäytyneen syrjästäkatsojankin huomiota. Tehtiin yrityksiä jos toinenkin, jotta olisi päästy eteenpäin vähemmistöhallituksen kaapeista ja heikoksi arvioidusta toimintaperustasta. Yritettiin laajentaa hallitusperustaa siten, että oppositioon olisivat jääneet vain SKDL ja Suomen sos.dem.puolue. Edellinen olisi jäänyt oppositioon, koska muut puolueet eivät ole vielä unohtaneet sodanjälkeisiä vuosia. Jälkimmäinen ei ollut kiinnostunut hallitusvastuuseen osallistumisesta, koska se oli käynyt varovaiseksi vuosien 1957—58 tapahtumista. Sitäpaitsi oli sos.dem. puolue pitänyt kokouksensa pääsiäisenä; tämä kokous oli tuskin omiaan luomaan edellytyksiä yhteistyölle maalaisliiton ja sos.dem. puolueen kesken. Suomalaista kansanvaltaa monesti puolustanut puolue oli siis joutunut tilanteeseen, jota voidaan luonnehtia sanalla «paitsio». Sillä oli varsin vähäiset liikkuma-alat; puolueen puheenjohtajaksi uudelleen valittu tohtori Väinö Tanner ei tietävästi ollut «kiinnostunut» puolueensa edustuksesta niillä edellytyksillä, jotka keväällä ja kesällä 1960 vallitsivat ja jotka olivat kehittyneet pitkäaikaisen, epäilemättä vaikeana tunnetun sisäisen käymistilan johdosta.

Sitä innokkaammin esiintyi kokoomuspuolue, joka oli valmis «hauutaamaan sotakirveensä» ja neuvottelemaan puolueen osallistumisesta hallitusvastuuseen yhdessä muiden porvarillisten puolueiden ja sos.dem. opposition kanssa. Niin kiitollista kuin olisikin yhtyä tämän puolueen vastustajiin ja syyttää sen johtavia miehiä henkilökohtaisesta vallanhalusta, ei tämä kuitenkaan selitä yhtään mitään. Poliittisten johtohenkilöiden «vallanhalu» ja asialliset valtiolliset perustelut ovat kaksi eri asiaa. Uskon — joskaan en tiedä — että kokoomuspuolueen johtomiesten, erityisesti työmarkkinamies-kansanedustaja Päiviö Hetemäen kanta pe-

rustui haluun koota suomalaisten puolueiden johtomiehiä keskustelemaan ja *toimimaan*. Tämän ryhmän lähtökohtana oli vakaumus, että Suomen liittyminen EFTA-sopimukseen voitaisiin varmistaa, jos maasamme olisi enemmistöhallitus, jonka kokoonpanossa olisi otettu huomioon taloudellinen asiantuntemus ja työmarkkinajärjestöjen edustus niin että myös Suomen työväki olisi voinut tuntea saavansa «omia» miehiään pitelemään joita^akin tasavallan valta-aparaatin tärkeitä hani-koita.

Kuten tunnettua, yritys kaatui, koska kokoomuspuolueen eduskuntaryhmä piti mahdottomana hyväksyä sos.dem. opposition vaatimuksia. Puolueen puheenjohtaja, sihteeri ja eduskuntaryhmän puheenjohtaja jäivät vähemmistöön; eduskuntaryhmän sisäiset voimasuhteet osoittautuivatkin ratkaisevassa äänestyksessä toisenlaisiksi kuin oli oletettu.

Mitä taas tulee työväen edustukseen taannoin suunnitellun valtioneuvoston puitteissa, niin ehkäpä kaikkein suurin vaikeus oli «työmarkkinamiesten» etsimisessä. Oma ongelmansa tietenkin on, voiko painostusryhmänä esiintyvän työmarkkinajärjestön johtomies ylipäänsä olla «epäpoliittinen» tai «puhdas» ammattiyhdistysmies. Kun tuntee kesällä 1960 suuresti kiihtyneen, ammattiyhdistysliikkeen hajoamiseen johtaneen SAK:n sisäisen valtataistelun — jossa on niin koomillisia piirteitä, että ne naurattaisivat elleivät todella vakavat asiat olisi kysymyksessä — niin hyvin ymmärtää, ettei työmarkkinajärjestön edustajain löytäminen ollut kovin helppoa. Poliittiset taimitarhamme eivät myöskään kasvata mielin määrin päältä punaisia ja sisältä valkoisia «retiisejä», joilla olisi ollut kuluneena kesänä käyttöarvoa. Sos.dem. oppositio taas luotti ilmeisesti kovin paljon valtiomiestensä kykyihin, olihan sen vaatimuksena peräti viisi ministerituolia. Mutta se julistikin kantavansa taakkoja *koko vassemmiston* ja *koko työväenluokan* (!) puolesta, joten sopihan sitä vaatia.

Nämä ja eräät muut piirteet mielestäni osoittavat, että pienilläkin ryhmillä voi olla parlamentillisen tasapainopolitiikan kiperässä tilanteessa vaikutusvalta, joka ei likimainkaan vastaa tällaisen ryhmän voimia eikä sen edustusta parlamentissa.

Tämä lyhyesti kosketteleman välivaihe päättyi juhannustulien aikaan. Yritystä ei vakavassa mielessä liene tähän mennessä uudistettu. Odotetaan ja kuulostellaan, kerätään varoja ja voimia kunnallisvaalien varalta. Vähemmistöhallitus valmistautuu esittämään budjettinsa eduskunnalle. Pirstoutunut ammattiyhdistysliike harkitsee vastapuolensa kanssa syksyn työehtosopimusneuvotteluja. Vilkasta on poliittisessa elämässä, demokratian elinhermo on vielä herkkä, vielä keskustellaan, väitellään, haukuskellaan ja kiitellään. Pystytetään kulisseeja, joiden takana tapahtuvia «näyttämöllesovituksia» voi vasta ounastella.

- * U. K. Kekkonen täytti 3. 9. kuusi vuosikymmentään elämänjuoksua, joka on epätavallisen työntäyteinen ja valtiollisesti menestyksellinen. Tasavallan presidentti on *aina* kansakunnan ensimmäinen mies, silloinkin, kun hän poliittiselta puoluenäkemykseltään kuuluu vastustajien leiriin tai kun hänen osallaan on ratkaisuja ja menettelytapoja, joita joku ryhmä tai yksilö ei voi hyväksyä. Kysymys ei tietenkään enää ole siitä, saako tasavallan presidentin poliittisia ratkaisuja arvostella. Tietenkin saa, koska kysymyksessä on vuoden 1962 vaalitaistelun eräs pääehdokas, luultavasti henkilö, joka on näiden vaalien ainoa todellinen kiistanaihe: puolesta tai vastaan, siitä on kysymys! Mutta vaikka asianlaita on näin, on myös punnittava, mikä tasavallan presidentin arvostelemisen tapa on sopiva, mikä sopimaton. Ei kansamme julkiselle elämälle ole eduksi sallia henkilökohtaisuuksiin ulottuvia törkeyksiä; ei selvä valehteleminen eikä pimennoista tapahtuva sala-ammunta ole mitään «arvostelua». Sel-

laiset keinot ovat sitäpaitsi bumerangeja, jotka helposti kääntyvät heittäjiänsä vastaan. Sellaisilla keinoilla ei tasavallan nykyistä päämiestä poliittisessa kentässä vahingoiteta, sen pitäisi olla itsestään selvää.

Mutta yhtä selvää on, ettei kansamme luonteen mukaista ole hyväksyä ilmiöitä, joissa voidaan ounastella yrityksiä luoda poliittisia myyntejä, henkilöpalvonnan (edes) «länsimaisia» muotoja. Erityisen tiukasti on mielestäni varottava yhdistämästä kansallemme elintärkeätä rauhan, yhteistyön ja ystävyyden ulkopoliittikkaa kehenkään henkilöön. Henkilöt tulevat ja menevät politiikan näyttämöllä aivan kuin heidän syntymäpäivänsäkin, mutta kansat ja niiden elintärkeät elämänehdot säilyvät. Kansakunta on vuosisatojen kehityksen tulos, yksilö on kansansa palvelija silloinkin kun hänellä on valtaa ja vastuuta. Ja erityisesti juuri silloin.

Suomi on maantieteellisen asemansa takia aina oleva Neuvostoliiton ja Venäjän kansojen rajanaapuri, joka kansakuntana haluaa elää historiallisen perinteensä mukaisesti. Tämä perinne edellyttää suomalaista oikeus- ja yhteiskuntajärjestelmää, joka on länsimainen demokratia siihen sisältyvin perinnäisin oikeus- ja vapausarvoin. Kansamme korkein poliittinen intressi on säilyttää *kansallinen itsemääräämisoikeus*, jonka turvin maamme parhaiten kykenee rakentamaan uutta menneisyytensä antamalle pohjalle. Suomen voimassaolevat valtiosopimukset turvaavat meille tämän itsemääräämisoikeuden kansainvälisen perustan, kuinka sitten nykyisin tulkitaankin esim. suvereenisuuden oikeudellinen ja tosiasiallinen luonne. Valtiolliset puolueemme, niiden johtohenkilöt ja valtiomme sekä juridisesti että poliittisesti vastuunalaiset virkamiehet turvaavat suvereenisuutemme säilymisen teoillaan ja ratkaisuillaan, s.o. käytännön valtiomiestyössä.

Näin on teorian mukaan. Kahden valtion väliset suhteet ovat muuttuvia ja kehityksen lakiin sidottuja. Tietenkin kehityksen ketju voi katketa, voi alkaa uusi kehitysjakso, jolla on omat luonteenomaiset piirteensä. Tänä päivänä on huomattava tämän päivän tosiasiat, joita ei varmaan saada mahtumaan historian tai — kuten J. K. Paasikivi sanoi 1948 — kansainvälisen oikeuden kurssikirjan kaavaan. Kaiken uuden omaksuminen ja hyväksyminen vie aina oman aikansa, mutta onhan jo opeteltu riittävän kauan.

Suomi on taloudellisesti riippuvainen ulkomaankaupastaan, jonka on sopeuduttava Euroopan ja maailmantalouden syvästi muuttuneisiin olosuhteisiin. Kansainvälisillä markkinoilla on omat raudankovat lakinsa, jotka perustuvat taloudelliseen laskelmointiin ja hyötyyn. Kysytään, mitä pieni kansa voi kauppatuttavilleen tarjota ja millaiseen hintaan; kysytään, mitä pieni kansamme tarvitsee, paljonko se haluaa ja kykenee maksamaan. Kansainvälisen talouden ja politiikan välinen suhde on aina ollut läheinen; harvoja ovat nykyaikana ne tapaukset, joissa politiikan alue olisi irrallaan talouden alueesta.

Suomen liittyminen EFTA:an on ollut jo pitemmän aikaa ulkomaankaupamme ja talouselämämme vaikein pulmakysymys. Suvereenisuuden teorian mukaan Suomella on valtiona täysi oikeus päättää ulkomaankaupastaan ja kauppasopimuksistaan. «Lupaa» ei teorian mukaan olisi pitänyt edes kysyä.

Mutta maailmamme on «jaettu maailma». Usein nähdään siinä vain «itä» ja «länsi». Ne ovat suunnitettaessakin suhteellisia käsitteitä, sidoksissa tähytyspaikkaan. Vielä selvemmin on tämä suhteellisuus havaittavissa politiikan alueella. On myös etelä ja pohjola, on lukuisia väli-ilmansuuntia: on valtioita, jotka pyrkivät ylläpitämään puolueettomuutensa ja pidättäytymään poliittisista liitoista ja erityisesti sotilaallisesta sitoutumisesta.

Suomi on Euroopan osa, pohjoismaisen «kansainyhteisön» eräs jäsen. Aikanaan se on ollut ikimuistoisten itä-länsi-kauppateiden ja länsi-itä-yhteyksien tukialue. Yhteydet ovat olleet sodan ohessa myös rauhanomaisia ja taloudellissivistyksellisiä: «rauhanomainen rinnakkaiselo» on historian valossa sääntö, jonka poikkeuksena on ollut hävittävä sota. Nykyisin ominaista ajattelun hämäryyttä kuvaa, että sääntöä pidetään poikkeuksena!

Viime vuoden tammi—lokakuun välisenä ajanjaksona oli Suomen ulkomaankaupan kokonaisvaihdossa itäblokin maihin suuntautuvan viennin määrä 24 % ja tuonnin määrä 21 %. Tämän nojalla on todettava, ettei Suomen kansantalous ainakaan vaarallisen yksipuolisesti ollut suuntautunut Neuvostoliiton johtamaan talousyhteisöön. Onneksi, sillä onhan Suomella varsin rajoitettu kyky tarjota tuotteitaan «itään». Rakenteellisesti nojautuu Suomen kansantalous metsiin ja puunjalostukseen, mikä väistämättä pakottaa Suomen etsimään itselleen «lännen» markkinoita, samalla kun tietty valtiollinen itsenäilytysvaisto perinnäisesti on pitänyt yllä käsitystä ulkomaankaupan yksipuolisen suuntautumisen vaaroista.

* Kehitys on näyttänyt, että Neuvostoliitossa on varsin pitkälle ymmärretty Suomen erityisaseman vaatimuksia. EFTA-sopimukseen liittymisen esteenä on pidetty Neuvostoliiton taholta mahdollisesti tulevaa poliittista riskiä, jota ei ole haluttu ottaa. Maamme puolueetomuusasemasta tiettenki johtuu, että Suomen on ulkomaankauppansa suuntaamisessa ja kauppapolitiikan hoitamisessa otettava huomioon tasapuolisuuden ja kohtuuden näkökohdat. Tämä on tullut erityisen selvästi esiin keskusteltaessa suosituimmuuslausekkeesta, jonka perusteella Suomen on myönnettävä Neuvostoliitolle samat edut ja helpotukset kuin EFTA-sopimukseen sidotuille kauppatuttavilleen. Kaukonäköisimmät talousmiehet ja poliitikot lienevät jo kesällä nähneet, että EFTA:an liittymisen aikaansaaminen on kansallemme nykyoloissa ensiksikin reaali poliittisesti mahdollista ja toiseksi välttämätöntä, että se on kansallinen tavoite, johon pitää pyrkiä siten, ettei sen saavuttaminen jäisi kenenkään henkilön tai yksityisen puolueen ansioksi. Juuri tämän vuoksi lienee vakavasti toivottu hallituspuhjan laajentamista.

* Toisin kuitenkin kävi. Tiedämme että Suomen liittymisen tiellä ei enää ole periaatteellisia esteitä. Tiedämme myös, kenen ansiota tämä on — tai kenen ansioksi se ilman muuta tulkitaan. Ansio on tunnustettava, sehän on selvää. Mutta mitä vaikutuksia siitä seuraa sisäpolitiikkaamme? Voimistivatko ne miehet, jotka torpedoivat hallituspuhjan laajentamisyrietykset kesällä 1960, suomalaista demokratiaa, hyödyttivätkö he edes omaa puoluettaan? Ilman muuta on selvää, että vähemmistöhallituksen asema ei suinkaan ole heikentynyt äskettäin suoritetun valtiomiesvierailun yhteydessä saavutetun ilmeisen poliittisen edun johdosta.

* Miksi sitten pitäisi päästä enemmistöhallitukseen? Koska suomalaisen politiikan rakentavat voimat on koottava yhteistyöhön ja yhteisvastuuseen, koska suuret ratkaisut odottavat, koska kansamme tarvitsee eheytyä. Näyttää siltä, että poliittinen elämä ei voi tervehtyä, ellei saada aikaan sos.dem.-puolueen ja maalaisliiton välistä yhteistyötä, joka kuitenkin kaikenkin on tulevaisuudessa yhtä käyttökelpoinen perusta kuin 1950-luvun alussakin, niin suuria vaikeuksia kuin tämän yhteistyön edellyttämän talouspolitiikan tiellä tuleekin olemaan. Tällaiseen ratkaisuun tuskin päästään nykyisen eduskuntakokoonpanon puitteissa. Siksi onkin hyvin mahdollista, että eduskunta hajoitetaan ja että vaaleista saadaan ratkaisu, vaikka mitään mullistavia voimasuhteiden muu-

toksia tuskin saavutetaan. Mutta vapauduttaisiin kuitenkin ehkä siitä painolastista, mitä sos.dem.-opposition tukeminen on maalaisliitolle merkinnyt. Sos.dem.-oppositio tuskin kykenisi saamaan eduskuntaan useitakaan edustajiaan, eikä tällä kerralla edes «salakuljetus» olisi mahdollista. Reaalipoliitikan aikana ei taas kannata tukea häviäviä ryhmiä — valtakeskiö kun hakeutuu toisen valtakeskiön luokse, ainakin neuvotteluja varten.

Kun taas sos.dem.-puolueen taholla olisi tapahtunut myös siellä tarvittavaa asenteiden ja poliittisen ajattelun kypsymistä, kun ennen muuta huomattaisiin, etteivät ulkopuoliset voimat enää puutu sos.dem.-puolueen asioihin eivätkä tempuillaan yritä sitä hajoittaa, niin ilmeisesti poliittisten tosiasioiden paineessa syntyisi uutta ja elinkelpoisempaa. Päästäisiin yleislakosta lähtien vallinneesta «rospuuttoajasta», voitaisiin turvata taloudellisen kehityksen jatkuminen ja ne rakenteelliset peruskorjaukset, joiden varassa Suomi voi tarjota kansalaisilleen työtä. Tämähän on perusvaatimus. Ehkä taloudellisen kehityksen jatkuessa suotuisana tulee heikkenemään sellaisten äärimmäisyyspuolueiden kannatus, jotka eivät ajattele suomalaisittain, vaan tähyilevät politiikan «kauko-ohjaukseen». Ehkä jo 1960-luvun loppupuoli voitaisiin ottaa vastaan turvallisemmin.

Tämä kaikki on tietenkin vain kannunvalantaa. En kuitenkaan haluaisi uskoa, että kehitys olisi johtanut ulospääsemättömään umpikujaan. Varmasti kaikkia rakentavia mahdollisuuksia punnitaan siellä, missä on valtaa ja vastuuta. Ellei näin tehdä, niin tällaisista asioista ei ehkä kauan Suomessa saa vapaasti kirjoittaa tai puhua. Mutta tämä mahdollisuus, josta olen kuullut vakavastikin keskusteltavan, ei voi eikä saa toteutua: Suomella on tulevaisuus, jonka kansamme itse muovaa demokraattisen järjestelmänsä puitteissa. *

Olen koettanut näissä tämän kerran «tähdenväleissä» ilmaista näkemystäni välttämättä puoluepoliittisia linssejä. Suomalaisen politiikan perusongelmat ovat valtakunnallisia ja yhteisiä. Ei mitään mielipidesuuntaa tai mitään eturyhmää voida sulkea pois valtiollisesta vallasta ja vastuusta ilman että kokonaisuus siitä kärsii. Vakavin ongelma on sos.dem.-puolueen ja maalaisliiton ristiriita. Siitä on moni paha sanonut alkunsa. Tässä vaiheessa on enää turhaa syytellä, kuka oikein «aloitti». Se ei ole järkimiesten hommaa, vaan kuuluu pikkupoikien hiekkalaatikoon.

On todettava, mihin on päädytty. Ja kun ei näin voida enää jatkaa, on yritettävä reaalipoliittisen analyysin pohjalta uutta asetelmaa. On palautettava valtiollisen elämämme *perusluottamus*, joka on pahasti järkkynyt. On tunnustettava, että virheitä on tehty, koska se kuuluu ihmis-toimintaan, koska täysin «virheettömiä» ei edes ole olemassa. Poliitikkanahan on usein vain taitoa valita epämiellyttävistä vaihtoehdoista vähiten epämiellyttävä. Se on «mahdollisen taitamista», sellaisena se ei kuulu «ikuisten totuuksien» vaan muuttuvan yhteiselämän suhteellisten ilmiöiden piiriin.

Ehkä tämä näkyminen on runottoman arkipäiväinen. Mutta en enää jaksaa uskoa minkään ideologisen puoluetunnuksen arvoon, jos ideologisen taistelun tulokset osottautuvat heikoiksi: «Paljon porua, vähän villoja». Ja jos puoluetunnusten ideologinen puoli peittää perin heikkona viikunanlehtenä sarjan etuja, joihin «vallankahvan» avulla henkilökohtaisesti pyritään. Ja jos tuon juhlallisen aatetaistelun sisältönä on kulu-neita korulauseita ja puolitotuuksia, haukkumasanoja ja retoriikkaa. Sellainen on demagogiaa — sitä on jo liian paljon, se ei enää tehoa. On koetettava jotakin muuta: *demokratian sisäistä voimistamista*.

»Kun me eräässä Eutumideen maljakossa näemme Hektorin kuvattuna vasen jalka edestäpäin nähtynä, näemme siinä kreikkalaisen taiteen ottavan ensimmäisen askelen yli arkaisen sidonnaisuuden rajan, askelen, jota Egyptin taiteilijat eivät koskaan olleet ottaneet ja joka merkitsee länsimaisen taiteen taidekäsityksen alkukohtaa. Tämä on taidehistorian ensimmäinen vakuuttava rike loogisesti oikeata kuva-periaatetta kohtaan ja tällöin tunnustetaan ensi kertaa optisesti oikea lyhennys. Tämä johti siihen ponnisteluun perspektiiviongelmien ratkaisemiseksi, jonka myöhäisrenessanssin ja barokin mestarit yli kaksi tuhatta vuotta myöhemmin veivät äärimmäisiin johtopäätöksiinsä, mutta jonka kaikki optiset johtopäätökset tehtiin lopullisesti vasta 1800-luvulla, vuosisadalla, joka keksi valokuvauksen.» (Lars-Ivar Ringbom, *Konstrevolutioner*, 1938.)

Kreikkalainen maljakkomaalaus n. v. 470 e.Kr. Akilles tappaa Penthesileian (yksityiskohta)

Vaikuttaa siltä, että taidehistoria tässä tapauksessa näkee aikaisempien aikojen taiteessa vain epätäydellisiä alkioita häikäisevään kehitykseen, jonka riemuvoitto on renessanssi ja viimein 1800-luvun naturalismi.

Kreikkalainen maljakkomaalaus on taiteellisesti vakuuttavaa ensisijassa muista syistä kuin niissä mahdollisesti esiintyvistä perspektiivioireista. Nimenomaan kiintyy huomio niiden vapaaseen rytmiikkaan ja ilmeikkäiseen, tekisi mieli sanoa musikaaliseen piirustukseen. Ne on yleensä suoritettu äärimmäisen taidokkaasti. Eikä tällä tarkoiteta niiden mahdollista tarkkuutta tai suorituksen siroutta, sitä mitä käsityöstä puhuttaessa tarkoitetaan, vaan niiden ehdotonta taiteellista täsmällisyyttä. Tämä täsmäl-

lisiys on niin luonnollista ja vapautunutta, että sitä tulee harvoin edes panneeksi merkille. Mutta millä voimalla muoto pingottuukaan kahden linjan väliin! Mikä rikas asteikko tässä yksinkertaisuudessa!

Maljakkomaalauksessa esitetään eri materiaaleja tai muita pieniä vaihteluita vain niiden ääriiviivalla, mahdollisimman niukasti mutta sitäkin ilmeikkäämin. Näiden kuvien ilmaisu ei vielä ole henkilöiden ilmeissä, ei tarkkaan ottaen edes heidän asennoissaan sinänsä. Kirjallisessa ja kuvailevassa mielessä kreikkalainen maljakkomaalaus jääkin ilmaisultaan jotenkin ohueksi ja ulkokohtaiseksi eikä missään nimessä ole voimakasta, ainakaan meidän kannaltamme katsoen. Verrattomasti voimakkaampi on linjan, rytmin ja sommittelun ilme. Ja tämä plastillinen ilme on todella syvästi inhimillistä laatua. Järkyttävää, alakuloista tai hurjasti riemuitsevaa. Se että taiteellinen suverenisuus pusertuu enemmän tai vähemmän merkityksellisiin historiallisiin kuviin ja tarukohtauksiin on tietysti viehättävä lisäpiirre.

Hektorin jalka on kääntynyt taiteellisista vaikuttimista, ei jonkun tämän taiteen kannalta täysin periferisen syvyysvaikutuksen aikaansaamiseksi. Siksi ei ole mielestäni aistikasta nähdä siinä naturalismin oiretta.

Firenzalainen renessanssimaalari Paolo Uccello, joka intohimoisesti syventyi perspektiiviongelmiin ja sovelsi ratkaisujaan minne niitä ikinä mahtui, on taiteilija, jossa kenties räikeimmin ilmenee plastisen voiman ja mekaanisen perspektiivin ristiriita. Uccello on ilmeisesti suuri taiteilija h u o l i m a t t a siitä että hänen teoksensa ovat täynnä perspektiivisesti lyhennettyä rekvisiittaa.

Hänen kaksi sotakuvaansa, toinen Louvressa ja toinen, »San Romanon kahakka», Lontoon National Galleryssa kuuluvat taidehistorian merkittäviin joukkokuvauksiin. Näissä teoksissa kärjistyvät Uccellon taiteen kaksi peruspiirrettä kaikkein ilmeisimmin. Toisaalta lapsenomaisella ilolla esitetyt perspektiiviseikat ja puumaisesti muovailut volyymit, toisaalta taas puoliiksi tiedoton maaginen poljento ja voimakkaasti vaistomainen ryhmittely muodostavat jyrkän vastakohdan.

Paolo Uccello: San Romanon kahakka n. v. 1450

Henri Rousseau: Sota v. 1894

Tässä puolestaan näkee jotain traagista ja todella oireellista. Mekaaninen piirre näet oli helppo omaksua. Taiteellinen valmius taas on ylimalkaan omaksumattomissa.

Uccellon oma taide on pohjimmaltaan mielummin kääntynyt menneisyyteen, keskiaikaan, kuin tulevaisuuteen täysrenessanssiin. Perinne jonka keskiaika kantoi renessanssin kynnykselle on taiteellisessa mielessä Uccellon maalauksen kulmakivi. Vapaa, plastisesti jäsentyvä sommittelu ja voimakkaat paikallisvärit johtavat aina abstraktiin problematiikkaan, milloin ei ole kysymyksessä puhtaasti dekoratiivinen tuote. Ja pintapuolisuudestaan Uccello toki on kaukana.

Mainitut sotakuvaukset ovat tarjonneet Uccellolle riittävästi aineksia suurenmoisiin sommittelullisiin ratkaisuihin, rikkaan ja monimutkaisen kuvallisen tapahtumakentän hallintaan ja tämän aineiston taiteellisesti suvereeniin järjestämiseen.

Uccello luovutti perspektiivikeksintönsä jälkipolville ja kuoli hyvin köyhänä. Hänen ystävänsä lukivat tämän perspektiivin tiliin.

Henri Rousseau'n, primitiivin, viimevuosisadan lopun omalaatuisen mestarin merkitys joutuu valitettavan usein väärään valoon siitä syystä,

että nähdään yksinomaan hänen taiteensa muodolliset tai muuten pintapuoliset vaikutukset, jotka yleensä ovat olleet puhtaasti kielteisiä. Hänen taiteensa on tällä lailla synnyttänyt lukemattomia kvasinaiiveja, humbugia harjoittavia taiteen tekijöitä, jotka pukevat plastisen kyvyttömyytensä näennäisen lapsenomaisuuden ja hämäräperäisten selitysten peittävään verhoon.

»Douanier» Rousseau luetaan yleensä impressionistiksi. Tähän on kuitenkin vaikea löytää mitään järjellistä syytä, sillä sekä hänen taiteelliset pyrkimyksensä että luova mielikuvituksensa toimivat kokonaan muualla kuin impressionistien »hetken vaikutelmissa» tai »värin optisen sekoittumisen» ongelmissa.

Tosiasiassa Rousseau on ensimmäinen taiteilija, joka meitä edeltäneellä vuosisadalla tietämättään kuuli keskiajan äänen vuosisatojen takaa ja löysi uudelleen plastisen kielen. Hän osoitti uudelleen, että eräs ihmisen primäärisistä henkisistä pyyteistä on plastisen kokemuksen tarve. Tämä oli mahdollista persoonallisuudelle, joka suhtautui terveesti ja luonnollisesti kuin lapsi häntä ympäröivään maailmaan.

Kuitenkin Rousseauun persoonallisuus saa hänestä löytyvien kirjallistenkin todistuskappaleiden valossa kaikkea muuta kuin yksinkertaisen lapsen tasolle jääneen ihmisen ominaispiirteet. Hän näyttää olleen älykäs ja henkisesti vireä ja kehittynyt taiteilijahahmo, originelli tosin, se myönnettäköön, mutta hän toimi poikkeuksellisesti siitä yksinkertaisesta syystä ettei hän tuntenut todelliseksi aikalaistensa maailmaa vaan rakensi itselleen omansa.

Rousseau piti itseään aikansa huomattavimpana realistina, mikä hän epäilemättä olikin, sillä hän loi todellisuuden, joka oli oleellisesti oikeampi kuin häntä lähinnä edeltäneiden taiteilijoiden, ja kuin hänen aikalaistensa. Hänen todellisuutensa oli oikeampi siksi että se oli elämyksellisesti syvempi.

»Douanier» tarjosi aikansa lehtimiehille oivallisen ivan ja pilkan kohteen, eivätkä nämä totisesti jättäneet mahdollisuuttaan käyttämättä. Kuvaavaa Rousseauun hengelle on loppuosa hänen erääseen matrikkeliin tarjoamastaan omaelämäkerrasta: »En tule koskaan unohtamaan lehtimiehiä, jotka ovat minua ymmärtäneet, tukeneet minua masennuksen hetkinä, ja auttaneet minut siksi mikä nyt olen.» Tämä ironinen ajatus, jonka hän on omistanut häntä vainonneille arvostelijoille, osoittaa ainakin hänen olleen koko joukon mutkikkaampi henkilö kuin se lapsenmielinen fantasti, joksi hänet niin mielellään kuvataan.

Rousseauun taide julistaa väkevää, uudelleen luotua ja syvää todellisuutta, joka vakuuttaa johdonmukaisuudellaan, nerokkuudellaan.

Hän luo maailmaan sisäisen katseensa ja esittää todellisuuden ratkaisevasti rikkaampana kuin ennen.

Rousseauun ansiosta todellisuus sisäistyy, saa takaisin plastisen väkevyytensä.

Olen tahallani jättänyt kuvani irralleen toisistaan, sillä ne yhteydet, jotka niiden välillä mahdollisesti vallitsevat, ovat sanojen tavoittamattomissa.

Olen kuitenkin kuvitukseksi valinnut keskenään samansuuntaiset teemat ja voidaan todeta, että näkemyksellisten erovaisuuksien alla vaikuttaa syvempi yhteenliittävä voima, plastinen, inhimillinen sointi.

kaksi runoa valtiosta

mikko haljoki

itsenäisyys

*pieni mies pytyllä
on hiljaa ja pelkää:*

*iso tulee ovesta
naapurit nauravat oven takana
tai totuus voi kurkistaa pöntöstä*

*pahasti ei elä
eikä elämöi*

horjumaton

*me riipumme
olemme tuetut pönkitetyt
painetut
alustasta kiinnitetyt*

*voi tätä vapautta
eikö reilu jalkarauta painaisi vähemmän*

*toverit
antaa soittaa sitten*

1. Immanuel Kantin «Ikuiseen rauhaan» Kantin valtio-opillisen teoksen nimi ei ole tarkoitettu ironiseksi: Kant huomauttaa useaan otteeseen, että on kysymys muusta kuin hautojen rauhasta. Hän toteaa, että pyrkimys kansojen välisen rauhantilan aikaansaamiseen on yleispätevä velvoitus, vaikka sen pikainen saavuttaminen jonakin hetkenä näyttäisikin epätodennäköiseltä. Sitäpaitsi Kant pitää selvänä, että ihmisessä piilee taipumus pyrkiä kohti laein järjestettyä rauhallista yhteiskuntaa:

«Tuo arvonanto, jota jokainen valtio (ainakin sanoissa) osoittaa oikeuskäsitetä kohtaan, on kuitenkin merkinä siitä, että ihmisessä piilee vielä suurempi, vaikkakin tällä asteella nukuksissa oleva siveellinen taipumus päästä ainakin joskus hänessä asuvan pahan alkujuuren voittajaksi (jonka olemassaoloa hän ei voi kieltää) ja toivoa samaa muistakin. Muutoinhan eivät valtiot, jotka tahtovat sotia toisiaan vastaan, joutuisi koskaan edes mainitsemaankaan sanaa 'oikeus', paitsi ehkä vain tehdäksensä siitä pilkkaa.»

Kantin teoksen ensimmäinen osa käsittää *alustavat määritykset valtioiden välistä ikuista rauhaa varten*. Nämä määritykset tähtäävät sellaisten edellytysten luomiseen, että lopulliset toimenpiteet pysyvän rauhantilan aikaansaamiseksi tulisivat käytännössä mahdollisiksi. Niissä huomautetaan mm., ettei sellainen rauhansopimus, joka on tehty «salaisella tarkoituksella varata samalla aihe vastaiseen sotaan», merkitse rauhan, vaan aselevon, vihollisuuksien lykkäyksen päättämistä. Edelleen huomautetaan, ettei valtio ole mikään omaisuus, kuten se maa-ala, jolla se sijaitsee, ja ettei näinollen ole luvallista hankkia omaksi toista omintakeista valtiota perinnän, vaihdon tai ostamisen avulla. Tärkeä ja nykyiseen tilanteeseen erittäin sopiva on kolmas alustava määrittäminen:

«Vakinainen sotaväki (miles perpetuus) on aikaa myöten kokonaan lakkautettava.»

Vakinainen sotaväki uhkaa pelkällä olemassaolollaan jatkuvasti toisia valtioita sodalla, kiihdyttää kilpavarustelua ja aiheuttaa ehkäisyyden pyrkiviä hyökkäyssotia (joista oman vuosisatamme historia tarjoaa esimerkkejä).

Tärkeä ja kaikkiin kansainvälisoikeudellisiin sopimuksiin kuuluva periaate esitetään 5. määrityksessä:

«Mikään valtio älköön sekaantuko väkivaltaisesti toisen valtion hallitusmuoto- ja hallitusasioihin.»

Käsitellessään kolme lopullista määritystä ikuista rauhaa varten Kant toteaa, että «rauhantila toistensa rinnalla elävien ihmisten kesken ei ole luonnontila (status naturalis), joka päinvastoin on sotatila, so. vaikka se ei alinomaa puhkeakaan vihollisuuksiin, ne kuitenkin ovat aina uhkaamassa. Rauhan tila on siis *luotava*, sillä vihollisuuksitta oleminen ei vielä ole takeena siitä.»

Ensimmäinen lopullinen määrittäminen kuuluu seuraavasti:

«Valtiojärjestys olkoon jokaisessa valtiossa tasavaltainen.»

Tasavalta perustuu yhteisön jäsenten *vapaudelle*, riippuvaisuudelle *yhteisestä lainsäädännöstä* sekä kansalaisten *tasa-arvoisuudelle*. Tämä takaa periaatteessa rauhan säilymisen, päättää Kant, sillä on luonnollista, että kansa ei hevin uskalla aloittaa sodankäyntiä, jos se itse saa päättää, ottaako se kantaaksensa sodan rasitukset ja sen seuraukset. Tässä

yhteydessä Kant tekee eron tasavaltaisen ja kansanvaltaisen (demokraattisen) valtiojärjestyksen välillä: edellisessä on kysymys nimenomaan toimeenpanovallan erottamisesta lakiasäättävästä; jälkimmäisessä taas on kysymys tietystä hallitusmuodosta, jossa hallitusvalta on (periaatteessa) kaikilla yhteisesti. Demokraattinen hallitusmuoto on Kantin mukaan välttämättä despotismia, koska se perustaa toimeenpanovallan, jossa «kaikki päättävät yhdestä ja tarvittaessa myös yhtä vastaan...»

Kant toteaa edelleen:

«Kuta pienempi on valtiovallan henkilökunta (hallitsevien luku), kuta suurempi toisaalta sen edustuslaitos, sitä enemmän on valtiojärjestyksellä mahdollisuuksia tasavaltaisuuteen...»

*Toinen lopullinen määräty*s kuuluu seuraavasti:

«Kansainoikeus perustukoon vapaiden valtioiden valtioliittojärjestelmään.»

Tässä yhteydessä Kant lausuu kirpeän arvostelun Euroopan valtioista ja niiden johtajista. Hän toteaa, että villi-ihmisten taipumusta tapella mieluummin lakkaamatta kuin alistua laillisen, itse säättämänsä pakon alaisiksi pidetään halveksittavana, ja ihmettelee, miksi valistuneet kansat eivät itse kiiruhda vapautumaan tuosta alentavasta tilasta. Sen sijaan jokainen valtio panee liikkeelle kaiken mahtinsa ollakseen vapaa kaikesta ulkonaisesta pakosta, ja hallitsijoiden suuruus on siinä, että heillä on käytettävänä valtava joukko käskyläisiä, jotka voidaan uhrata jonkin asian puolesta joka ei heitä laisinkaan koske, ilman, että hallitsija itse joutuu sanottavaan vaaraan.

Kantilla on se vakaumus, että rauhanliitto, joka ei palvele vallan hankkimista vaan pysyvän rauhantilan aikaansaamista, voisi vähitellen sulkea piiriinsä kaikki valtiot.

*Kolmas lopullinen määräty*s on seuraava:

«Maailmankansalaisyhteisöön olkoon rajoitettu yleisen vierasystävyyden vaatimuksiin.»

Näihin kolmeen pääkohtaan kuuluu joukko lisäyksiä, joista poimitaan kolme. Yksi niistä koskee valtion järjestämistä, joka voidaan ratkaista vaikkapa paholaisten muodostaman kansan keskuudessa seuraavalla tavalla:

«Joukko järjellisiä olentoja, jotka kaikki vaativat yleisiä lakeja säilyttääksensä olemassaolonsa, mutta ovat kaikki myös salaisesti taipuvaisia pyrkimään kohdallansa vapaiksi niiden velvoituksista, järjestäkööt keskinäiset suhteensa ja järjestysmuotonsa sellaisiksi, että, vaikka kunkin yksityiset aivoitukset käyvätkin toisiansa vastaan, jokainen kuitenkin pitää yllä toistansa siten, että tulos heidän yhteisistä suhteistaan on juuri sama, kuin jos heillä ei olisi ollutkaan tuollaisia pahoja aivoituksia.»

Tässä on, kuten Kant itse huomauttaa, kysymys luonnon mekanismin soveltamisesta yhteiskuntaan, eikä sillä ole tekemistä ihmisten moraalisen tai eettillisen kasvun kanssa.

Toiseksi hän toteaa sen merkillisen tosiasian — jonka omasta yhteiskunnasta tunnemme — että «sotakunto arvostellaan... välittömän suuriarvoiseksi ei ainoastaan *kun* on sota, ... vaan myöskin *jotta* olisi sota, ja se aloitetaan usein yksistään tuon kunnan osoittamiseksi, joten siis sodalle sinänsä annetaan sisäistä arvoa, jopa siinä määrin, että sille vielä filosofitkin voivat pitää ylistyspuheita jonkunlaisena ihmiskunnan jalostuskeinona, muitamatta kreikkalaista lausuntoa: sota on siitä huono, että se tekee enemmän pahoja ihmisiä kuin karsii niitä pois.»

Ja kolmas, valitettavan utopistinen ajatus:

«Sotaan varustautuneitten valtioitten on otettava harkitaksensa yleisen rauhan mahdollisuuden ehtoja koskevat filosofien perusohjeet.»

Tähän Kant lisää mm.:

«Että kuninkaat rupeaisivat filosofoimaan tai filosofit kuninkaiksi, ei ole luultavaa, eikä liioin toivottavaakaan, sillä vallan omistaminen turmelee välttämättä järjen vapaata arvostelukykyä. Mutta että kuninkaat tai kuninkaalliset (tasa-arvoisuuslakien mukaan itseänsä hallitsevat) kansat eivät anna filosofien luokan hävitä tai mykistyä, vaan lausua julkisesti ajatuksensa, se on molemmille välttämättömän tarpeellista, eikä siitä voi liioin syntyä jälkipuheita, joilla tämä luokka tehtäisiin epäiltäväksi kiihoitustyön harjoittamisesta, se kun on jo luonnostaan kykenevätön joukkotoimintaan...»

2. Pasifismi ja
aseistariisunta
Suomessa ja
tänään

Näyttää aivan ilmeiseltä, että ajatus rauhantilan säilyttämisestä siten, että suurvaltojen ja niiden liittolaisten välinen sotilaallinen tasapaino säilyy, on perusteellisesti virheellinen. Edellä mainitussa teoksessaan Kant toteaa saman omalta ajaltaan, ja sanoo tällaisen ajatuksen olevan pelkän aivokummituksen niinkuin se Swiftin talo, jonka joku rakennusmestari oli rakentanut niin täydellisesti kaikkien tasapainolakien mukaan, että kun varpunen istahti sen katolle, se heti luhistui.

Nykyaikainen aseistus mahdollistaa totaalisen sodan ja sen seurauksena totaalisen hävityksen. Tiedetään, että ydinasesodan sytyttyä kestää suhteellisen vähän aikaa ennenkuin maapallon ilmakehä ja vedet ovat saastuneet, niin että hävitys kohtaa välillisesti myös ne alueet, joita pommit eivät välittömästi ole tuhonneet.

Nämä ovat ne puhtaasti käytännölliset tosiseikat, jotka epäilemättä myös suurvaltojen johtajilla on tiedossaan ja jotka ainakin osaltaan voi olettaa aseistariisumisneuvottelujen syiksi. Mutta tapahtumat ovat myös osoittaneet, että suurilla johtajilla ei ole ollut keinoja ratkaista ongelmia; käytännölliset ratkaisut eivät tässä asiassa ole mahdollisia ilman — sanaisiko — filosofista taustaa.

Tässä tilanteessa ovat monet ryhtyneet tutkimaan, olisiko pienillä valtioilla mahdollisuuksia tehdä ratkaisevia palveluksia maailmanrauhan asialle. Useat huomattavat eurooppalaiset poliitikot ovat todenneet, että pienten valtioiden varustelu on suurelta osalta turhanpäiväistä ja nielee valtavat määrät pääomaa, jota voitaisiin käyttää oman maan ja alikehittyneiden maiden hyväksi rakentavassa mielessä. Näin on mm. Ruotsissa esitetty ajatus sotalaitoksen vähittäisestä purkamisesta ja näin säästyneiden varojen osittaisesta käytöstä alikehittyneiden maiden kehittämiseksi kohti länsimistä demokraattista ja tasavaltaista ajattelua, ja toisaalta varsinkin tieteen tukemiseen.

Tältä pohjalta kannattaisi asiaa käsittääkseni kehitellä edelleen. Pienten maiden näyttämä esimerkki saattaisi vaikuttaa positiivisesti koko maailman tilanteeseen, ja tässä mielessä olisi tutkittava mahdollisuuksia kaikkien pohjoismaiden valtioliittoon, joka ei olisi luonteeltaan sotilaallinen, vaan sodanvastainen. Tällaisen liiton edellytyksenä olisi ensinnäkin Tanskan ja Norjan eroaminen puhtaasti sotilaallisesta Atlantinliitosta, ja toiseksi kunkin jäsenmaan sotavoimien asteettainen lakkauttaminen. Liitto voisi tämän jälkeen asettua YK:n suojelukseen, joka peruskirjansa mukaisesti takaisi liiton valtioitten ääri rajojen turvallisuuden. Asevelvollisuus muutettaisiin liiton piirissä sisäisen turvallisuuden ja poliisivoimien tukemiseksi. Tämäntapainen liitto olisi vahvistus *de jure* sille tilanteelle, että Pohjoismaat muodostavat puolueettoman valtioryhmittymän, joka pysyttelee toisilleen vihamielisten sotilaallisten liittojen ulkopuolella. Ei liene lainkaan mahdotonta, että tällainen liitto vähitellen laajenisi käsittämään myös muita eurooppalaisia ja merentakaisia valtioita, edellyttäen, että mm. Kantin määrittelemä maailmankansalaisoikeus alusta pitäen toteutetaan tämän liiton rajojen sisällä — kuten se jo Skandinaviassa itse asiassa on tapahtunutkin.

Tällaisen käytännöllisen järjestelyn pohjaksi täytyisi löytää tarpeeksi selvästi muotoiltu ajatuksellinen pohja. Tässä mielessä olen luonnostellut eräänlaisen periaatteellisen ohjelman, joka yhdestä periaatteesta lähtevänä määritteli joukon kansalaisten oikeuksia ja valtion toimivallan rajoituksia:

- § Kenelläkään ihmisellä ei ole oikeutta toisen ihmisen henkeen.
- §§ Missä tahansa olosuhteissa tapahtunut ihmisen tappaminen on rikos.
- §§§ Sodassa tapahtunut vihollisen tappaminen on rinnastettava rangaistuksena annettuun kuolemantuomioon ja rauhanaikaiseen hengenriistoon, tapahtuipa se oikeudenkäytön tai rikoksen nimissä.
- §§ Millään hallituksella ei ole oikeutta pakottaa alaistaan tappamaan tai joutumaan hengenvaaraan.
- §§§ Millään hallituksella tai yksityisellä henkilöllä ei ole oikeutta vaatia alaisiaan sotilas- tai poliisivoimia tai yksityisiä henkilöitä tottelemaan käskyjä sokeasti ja ehdottomasti.

Muita näkökohtia, jotka seuraavat edellisistä:

- + Ideologian, uskonnon, yhteiskuntajärjestyksen tai hallitusmuodon säilyttämisen on tapahduttava ilman väkivaltaisia keinoja.
- ++ Mikään hallitus ei saa pakottaa alaistaan suojelemaan sitä oman henkensä uhalla.
- +++ Hallitus, joka suojelee olemassaoloon väkivaltaisoin keinoin, ei ole tehtävänsä arvoinen.
- + Väkivaltaa harjoittavan hallituksen vastustamisen on tapahduttava ns. passiivisen vastarinnan keinoin; passiivinen vastarinta ei saa pelätä vastatoimenpiteitä, vangitsemisen tai teloittamisen uhkaa, mutta sen täytyy pyrkiä niitä välttämään jos se on mahdollista.
- + Millään ihmisten keskisellä ryhmittymällä tai liitolla, olipa se muodostunut ideologisella, uskonnollisella, poliittisella, kielellisellä, rodullisella, taloudellisella, paikallisella tai muulla pohjalla, ei ole oikeutta harjoittaa valtaa muiden ryhmien tai (siihen kuulumattomien) yksityisten henkilöiden ylitse.
- + Jokaisella ihmisellä on oikeus tehdä propagandaa sodan vaaraa vastaan ja olkoon se myös hänen velvollisuutensa.

Tämäntapaisen ohjelman toteuttaminen ei yksityisen henkilön kohdalla ole mahdollista edes 'vapaassa' Suomessa, mikä osoittaa toisaalta valtiodiktatuurin suurta merkitystä demokraattisessa maassa, toisaalta lainsäädännön eettistä virheellisyyttä.

Viimeinen lainaus Kantilta:

«Lakimies, joka on ottanut tunnuskuvakseen oikeuden vaa'an ja sen ohella myös vanhurskauden miekan, ei tavallisesti käytä viimeksi-mainittua . . . yksistään suojatakseen edellistä kaikilta vierailta vaikutuksilta, vaan saattaa heittää miekankin jompaankumpaan vaakakuppiin, jollei se muuten ota painuakseen. Sitäpaitsi on juristilla, joka ei samalla ole . . . filosofi, mitä suurin kiusaus — koska vain se kuuluuikin hänen virkatehtävänsä — ainoastaan soveltaa olevia lakeja, mutta ei tutkia, eivätkö itse nuo lait olisi parannuksen tarpeessa.»

HYVÄT AJAT

I Kireä suu avautui:

*Lisätkää osakepääomaa
tuottomarginaali lisääntyy prosenteilla
ja asiat alkavat vähitellen luistaa.
Aurinko paistaa vanhan talon seinään
yhä intensiivisemmin.
Vielä viime vuonna
rappaus putoili, tiilit olivat irti.
Vanha stukkokuvioitus oli
monien säiden riepottama.
Räystään reunalla
viidennessä kerroksessa
on joukko pieniä
tarkoituksettomia karnappeja.
Vielä viime vuonna
ne näyttivät sateessa murheellisilta.
Niin, Sienestäjän torpalla
lyötiin asioita lukkoon
— nähtävästikin.
Ostettiin ja myytiin
tai jotain sellaista
Minä kohotan
lasillisen olutta menestykseksemme
ja osoitan carmen saecularen
ajan augustuksille.*

II *Emme enää puhu aleksandrialaisista.*

*Oli aika, joitakin vuosikymmeniä sitten
kun joka toinen mies
pärpätti aleksandrialaisuudesta.*

*Sitten meidät lyötiin
ei ollut aikaa ajatella
tornit kaatuivat kaupungissa
poispyyhkivä periodi, keskiaika.*

*Yritimme kuin tuomittu uudelleen
pää tutisten, ajattelematta mitään
aloimme jotenkuten vaurastua
otsa ponnistuksesta punaisena
kaupungit ryhtyivät jälleen laajenemaan
emme olleet uskoa silmiämme
keksittiin uusi arkkitehtuuri
ja kaupat olivat täynnä.*

*Oli aikaa ajatella
frisyyriä, parranleikkuutapaa
niin pitikin.*

*Harvinaisten ruokain käyttö yleistyi
plyymit ja plyyshit palasivat
vuosisadan vaihteen takaa.*

*Ei epäilystäkään:
taulut olivat käsissämme
aleksandrialaiset jäivät.*

*Mutta tuli eteen kaksi viivaa
toinen ylöspäin toinen alaspäin.
Missä idea, jota tässä kauan odotettiin
joka murikoisi edistyksen lakeijan asemaan
tekisi monesta yhtä, kertoisi
mustalaisen korteista salaisen tarinan.
Jotkut viittilöivät länteen itään
ilmansuunnat eivät paljon vaikuta
maan suuruus voi näyttäytyä elokuvan tuotantona
mutta ollaan hiljaa muusta
yhdestä riippuu
suurin osa asioista.*

pekka lounela

Kesän jälkeenkin on palattava Pekka Laukkasen viime numerossa minulle osoittamaan kirjoitukseen, jonka kiihkoton sävy eroaa poliittisen keskustelun yleisestä äänenkäytöstä.

Demokraattisen yhteiskunnan suuri heikkous on siinä, että se sallii piirissään myös sitä itseään vastaan suunnatun poliittisen toiminnan, pyrkimykset demokraattisen yhteiskuntamuodon muuttamiseksi esim. sosialistiseksi. Tämä teknillinen heikkous on sen suurin ideologinen voima. Kommunismin diskriminoiminen merkitsee sitä, että demokratia kieltää itsensä; demokratiaa pidetään parhaana tähän mennessä kehitetyistä yhteiskuntamuodoista, mutta mikään ei osoita, etteikö joskus voitaisi päästä vielä suurempaan oikeudenmukaisuuteen, tasapuolisuuteen, valtiolliseen kohtuullisuuteen. Mikäli kansalaiset arvelevat yhteiskunnallisen edistyksen vaativan demokratiasta luopumista, heillä on oikeus ja velvollisuus julkisesti edustaa kantaansa.

Sivumennen on huomautettava, että sosialistisen ja porvarillis-demokraattisen yhteiskuntamuodon rinnalle saattaa aivan hyvin ilmaantua kolmas, jossa niiden edut yhdistyvät ja virheet korjautuvat. Ihanne lienee se, että kansalaisille suodaan maksimimäärä sekä turvallisuutta että vapautta. Kehitystä on puolin ja toisin havaittavissa; maailmanpoliittisen tasapainon lujittuminen voisi johtaa järjestelmien nopeaan lähentymiseen. Toinen vaihtoehto, sota, puolestaan jyrkentäisi automaattisesti rajoja. Tältä pohjalta selittyy se, että maailmassa epäilemättä yhä on sodanhaluisia piirejä, jotka ovat valmiit ottamaan riskin. Suuret johtajat joutuvat toimimaan niiden painostuksen alaisina, heidän asemansa ei ole hauska.

Pekka Laukkanen sanoo, että taloudelliset ja sosiaaliset radikalismien syyt on etsittävä ja poistettava. Mikäli radikalismi perustuu katkeruuteen ja puutteeseen, mikäli se on *P u n a i s e n v i i v a n* kommunismia, on aivan turha puhua Itä-Saksan talonpojista, koska ei voida mitenkään osoittaa, että niiden osa olisi ratkaisevasti tai lainkaan huonompi kuin vajaatyöllisyysalueen pienviljelijän. *P u n a i s e n v i i v a n* radikalismi on valistumatonta ja vaarallista silmittömyytensä vuoksi: siihen liittyy uhma- ja kostomotiiveja: jotakin on tapahduttava, vaikka helvetti päällemmme tulkoon.

P u n a i s e n v i i v a n kommunismiin auttaa lähinnä reformipoliitikka. Käännyttäminen ja lähetysaarnaaminen kasvattaa uhmaa, koska huonossa asemassa oleva ei siedä sitä, että vihjaistaan hänen olevan huonomman. Reformit eivät tuo parannusta äkkiä ja jyrkästi: ne luovat edellytyksiä tervehtymiselle.

Kun *P u n a i s e n v i i v a n* radikalismista astutaan seuraavalle kehityksen portaalle, teolliseen kommunismiin, siirrytään myös valistuneempaan ilmapiiriin. Teollistaminen on juuri reformipoliitikkaa, mutta se ei ole taikatempu: teollisuuskeskukset ovat punaisia eikä kehittymättömin aines niissä aina ole innokkaimmin kommunistista. Asenne on tässä tapauksessa tiedostettu ja käsitteellisesti eritelty, tuskinpa vasta-propaganda muuta kuin lujittaa sitä. Toisen mahdollisuuden tarjoamiseksi on keksitty MRA, joka haiskahtaa kapitalismilta niin kauas, että naurattaa. Sos.dem.-yhteistyö porvarien kanssa ei varmaankaan hou-

kuttele siirtymään pois kommunismista, päin vastoin. Selitykset kommunismin valheellisuudesta jäävät katteettomiksi, jos ne esitetään valheellisten taholta. Vain hienotunteisen vierotuksen avulla voidaan hyljälleen kääntää radikalismia niin, ettei se jarruta, vaan palvelee dynaamisena voimana kehitystä.

Puhuttaessa radikalismiin syiden poistamisesta on muistettava, että sosiaalisten olojen korjaaminen kuuluu luonnollisena tekijänä yhteiskunnalliseen edistymiseen; on sopimatonta spekuloida siinä yhteydessä yksinomaan kommunismin mahdollisella vähenemisellä ja ehkä luopua uudistuksista, elleivät äänestysnumerot korjaannu mielen mukaisiksi. Mikään reformi ei ulotu luonteeseen ja temperamenttiin: siksi radikalismi ei ikinä häviä — toivottavasti. Sillä se on hiiva, joka pitää käymistilaa yllä, terveyden säilymiselle välttämätön rokote. On vain valvottava, että elimistö pysyy rokkoaineen herrana.

Meillä ei osata erottaa kahta kysymystä toisistaan: toinen on kommunismin olemassaolo yleensä, jolle emme mitään mahda eikä ole välikikkään, ja toinen kommunistien vaarallisen suuri kannatus juuri meillä ja juuri nyt. Jälkimmäinen ongelma pystytään ratkaisemaan, jos se rajataan irti edellisestä. Tulemme seuraavissa eduskuntavaaleissa todennäköisesti havaitsemaan, että kommunistien kannatus vähenee. Sen jälkeen on mahdollista suhtautua tilanteeseen rauhallisemmin: ja kun — tai jos — päästään siihen, että kommunistien eduskuntaryhmä supistuu luonnolliseen kokoon, ehkä 25 edustajaksi, meillä Laukkasen kanssa ei ole enää kirjoittelemista toisillemme. Kommunismin ongelma ei ole absoluuttinen vaan relatiivinen. Valitan, etten ole voinut jatkaa keskustelua Laukkasen kanssa hänen esittämällään jyrkän joko-tahin pohjalla.

Tunnen ankaraa tarvetta jatkaa edellisestä. Mutta vielä enemmän haluan kirjoittaa Jouko Tyyristä ja hänen epäilyttävistä huveistaan. Panen vain muistiin aikomukseni kertoa, miten puoluejakomme vanhentuneisuus on johtanut siihen, ettei puoluejärjestelmä enää palvele yhteiskunnan tarpeita kyllin tehokkaasti. Tämän seurausta on se, että kaikissa kansanvaltaisissa puolueissa nyt vallitsee hajaannus ja sekaannus. Tätä nykyä on sama kannattaako maalaisliittoa vai kokoomusta; olenaista on se, antaako tukensa Hetemäen vai Junnilan, Kekkonen vai vanhamaalaisliittolaisten pyrkimyksille; hyväksyykö Leskisen tai Simosen vai vastustaako heidän kaltaisiaan.

Jouko Tyyrin pakinakokoelma *Epäilyttävät huvit* ilmestyi viime keväänä. Se sai osakseen enimmäkseen mitätöiviä arviointeja ja letkauttelua. Kirja on kuitenkin mainettaan paljon parempi: johdonmukainen ja havainnollinen suvaitsevaisuuden julistus. Sanoma ärsyttää tietysti pappeja, juristeja ja muita kuristajia. Mutta nuivuuden perimmäinen syy ei taida olla siinä, ei myöskään kirjan kvaliteeteissa.

Maakansassa, merkittyjen miesten lehdessä, on julkaistu parin viime vuoden aikana epäsäännöllisesti Jouko Tyyrin mielipiteitä. Ne ovat olleet maalaisliittolaisen ulko- ja sisäpolitiikan selittelyä, todistelua, vakuuttelua. Siinä ei sinänsä ole mitään pahaa, paitsi niiden mielestä, jotka ajattelevat antipatioillaan ja aggressioillaan. Tyyrin tempauksena se saa kuitenkin poliittisen pyrkyryyden maun, jota hänen joidenkin juttujensa sävy vahvistaa.

Tyyri on pitänyt linjanaan poliittisen ilmaisukielen tutkistelua. Mitä sitten ilmaisee Tyyrin oma ele: kirjoittaa Maakansa propagandistista tekstiä, ei aina sellaista mutta usein?

On kai vastattava: kyynillisyyttä. Mutta monet kyynikot saavat hyväksymistä nykyoloissamme. Tyyrin maakansalaisuudelle voidaan lisäksi olettaa aatteellistakin pohjaa sopiva vähimmäismäärä, vaikka

hänen asenteitaan joskus vaivaa silminnähtävä epäaitous. Asioiden kannalta hänen uransa puoluelehdessä pakottaa yksipuolisuuteen, vaikenemiseen kun mielipiteet leikkaavat virallista linjaa vastaan.

Tyyrin aikaisemman karriäärin ja hänen kirjoittajakarakteerinsa mukaista ei kyynillisyyks ole. Se ei pue häntä, hänestä puuttuu aito jäätyvyys. Epäilyttäviä huveja luetaan nyt epäilyttävään «hovirunoilijan» teksteinä, vaikka kirjalla on ylen vähän tekemistä ärtymyksen varsinaisen aiheen, maakansalaisuuden kanssa. Tuskinpa Maakansa on edes arvostellut teosta, en ole sattunut huomaamaan, ja maalaisliittolainen Savon Sanomat otti selvästi etäisyyttä siihen. Yleensäkin Tyyristä puhutaan maalaisliittolaisissa lehdissä alentuvaan sävyyn, antipakset oikovat häntä kuin oppipoikaa ainakin. Tokihan Tyyri edustaa valistunutta mielipidettä monessa sellaisessa asiassa, joita Tompan Tuomo arvioi tuhansien vuosien takaisen korvessakulkijan Mooseksen näkökulmasta.

Tyyrin kääntymisen vihreiden veljien liittolaiseksi on uhmakas protesti esimerkiksi sitä vastaan, että suurlehdet harjoittavat kirjoittajien boikotointia. Uusi Suomi ja Helsingin Sanomat, jotka sos.dem. Simpan kanssa liitossa nälkivät, eivät julkaisisi Tyyrin kirjoituksia, vaikka hän ei ikinä olisi lukenut edes Maakansan sarjakuvia. Suomen Sosialidemokraatti maksaa kirjoituspalkkion, jonka pienuus on henkilökohtainen loukkaus ammatistaan tietoista kynäilijää kohtaan. Eikö Maakansa jäljellejäävistä ole sittenkin otollisempi kuin Päivän Sanomat ja Kansan Uutiset? — Saamme nähdä, johtaako Suomessa yleistynyt luopionpavonta siihen, että Tyyri vielä ostetaan oikeistolehteen ja hänen maalaiskautensa luetaan hänelle ansioksi.

Tässä vaiheessa voimme vain merkitä Epäilyttäviä huveja kohdanneen väärämielisyyden tapahtuneeksi; omat ovat jättäneet miehen kirjoineen raukkamaisesti yksin; kirjailija on alentumalla puoluekirjoittelun tasolle polttanut siipensä. Mutta Tyyrillä on aina ennenkin ollut varapari.

U 2-oikeudenkäynnin yhteydessä monet meikäläiset lehdet yrittivät peitellä sitä, minkälaisen tappion amerikkalaiset kärsivät selkkauksessa. Miksi tölviä venäläisiä, kun USA on tökeryydellään tehnyt karhunpalveluksen koko läntisen maailman asialle ja ansaitsee siitä nuhteet. Ehkäpä tunarointi herättää meissä sääliä, koska sisimmässämme tunnemme, että myös meillä on taipumusta kohtalokkaisiin munauksiin.

Gummerus:

Tuure Junnila: Jäädytetty demokratia
Jouko Tyyri: Epäilyttävät huvit

Karisto:

Anton Tšehov: Kaksintaistelu
Gerhart Hauptmann: Soanan kerettiläinen

Saapunutta kirjallisuutta Kirjayhtymä:

Eino Kinnunen: Tie päättyy
Leo Tolstoi: Kasakat
Alphonse Daudet: Tarasconin mestariampuja
Aarne Kinnunen: F. Nietzsche
Tauno Väinölä: Sujuvaa suomea

Fennia:

Niilo Lauttamus: Kujanjuoksu

Runoilijan
puheenvuoro

Kalevi Rahikainen

MINÄ
EPÄILEN

Elämmekö vapaassa maassa?

Mitä oikeastaan katsomme vapaudeksemme?

Voimmeko itseämme vahingoittamatta lausua mielipiteitä, ja millaisia mielipiteitä?

Käytäntö on opettanut, että maassa, jossa asumme, saa ilmaista mielipiteitä, mutta tietyin ehdoin. Maa, jossa asumme, on vapaa maa, mutta tietyllä tavalla: suljettu niin sisään kuin uloskin päin. Mielipiteet voidaan julkaista vain 'omalla kustannuksella', paitsi tietysti vaarattomat ja merkityksettömät mielipiteet. Poliitiikka ulottuu lähes kaikille aloille, ja kaikilla ihmisillä katsotaan olevan oma värinsä: poliittinen katsomus. Ei ole epäilystä, etteikö tämä katsomuskanta määrää elintilaa julkisella foorumilla.

Nykyisellään poliittinen koneisto näyttää toimivan niin kitkattomasti, että se ruhjoo myös omiaan. Yksityinen ihminen on menettänyt yksilöllisyytensä tullessaan tämän koneiston palvelukseen. Hänet saatetaan steriiliksi, sillä puolue merkitsee joukkojen pyyteitä.

Yksilö, tuo persoonallinen ihminen, joka tuntee, rakastaa, ajattelee ja toimii: ihminen, joka yhteistä hyvää ajatellen on luonut tuon koneiston, on itse sitä vastaan voimaton.

Se luo jatkuvasti alistettua elämää; vapautta se luo vain harvoin. Se kartuttaa jatkuvasti pimeää vastarintajoukkoa, aggressiivisuutta, kavaluutta sekä eturyhmiä: se tekee tavoittelijoita ja valehtelijoita, petkuttajia ja tyhjän puhujia, jotka alkavat itsekin uskoa omia valheitaan ja uskottelujaan.

Poliitiikka on tällaisena kiihkeä uhkapeli, jossa tuhlataan suunnattomasti kansantaloudellisesti tärkeitä omaisuutta, ja politiikan palvelijoista on muodostunut eräs ammattikunta, joka mielellään terrorisoi niitä, jotka eivät siihen ota osaa. Nämä viimeksi mainitut eivät halua tinkiä ihmisen kunnianhimosta olla enemmän kuin raakalainen.

Olemmeko alkuunkaan kulttuurikansa ja mitä se edellyttäisi? Miten vastaamme kysymyksiin, jotka ihminen asettaa?

Uskallammeko mitään?

Emmekö vain ole — rohkeimmatkin meistä, ensimmäisinä kiertämässä ajatuksiamme: tekemässä valhetta?

Me juuri etsimme ensimmäisinä diplomaattista vastausta, jos alkuunkaan vastaamme kun kysytään!

Vastatessamme puolinaisesti ja asiain vierestä, kasvatamme itseämme ja toisiamme häkkiin: tähän yhteiskuntaan, jossa on vaiettava.

Olemmeko alkuunkaan ajattelevia ihmisiä? Minä epäilen.

Maailman näkymät, syksyn 1960 alkaessa, ovat monessa suhteessa ja monella tasolla synkät. Tähän viittaavat eräät Katsauksen tämän ja seuraavan numeron kirjoitukset.

Niitä, jotka puhuvat vakavasti, sanotaan tosikoiksi. Jos he tekevät ehdotuksia tilanteen parantamiseksi, heitä sanotaan idealisteiksi. Näin saadaan mukavilla etiketeillä harmittomiksi monta epämukavaa ääntä. Huumormiehet ja senttarit perivät maan — joka tapauksessa hyvän palkkion.

Television villi myyntikampanja, joka tapahtui olympialaisten varjossa, herätti huomaamaan erään uuden ankean näkymän. Mikään teknillinen väline ei ole sellaisenaan paha; vain sen väärä käyttö voi olla pahasta. Voidaan lausua kauniita sanoja television perhettä yhdistävästä voimasta, sen elämää rikastuttavasta vaikutuksesta; tosiasiana pysyy, että siihen tuijottaminen tylsistää ja tyhmistää (sillä lapset ja aikuisten enemistö eivät osaa *katsella* televisiota, he *tuijottavat* sitä). Tähän vaikutukseen liittyy yhä kasvavan viikkolehdistön vaikutus, radion ja päivälehdistön vaikutuksen pysyessä suunnilleen ennallaan. Voidaan kysyä, mitä sisäistä elämää on jäljellä, kun mainitut joukkotiedotusvälineet ovat pommittaneet ihmiskuntaa muutaman vuosikymmenen ajan.

Yhä useammat tajuavat — ja tässä on ilahduttava näköala — että tarvitaan voimakas vastavaikutus, jotta modernissa maailmassa voisi säilyttää yksilöllisyytensä ja ihmisyytensä, mikä on ainoa lähtökohta paremman maailman rakentamiseen. Eräs sellainen vastavaikutus on Rudolf Steinerein esittämä ihmisen henkisen kasvatuksen tie, johon kannattaisi kiinnittää enemmän huomiota.

Tähän asti on Steineria pidetty paljolti turhanpäiväisenä idealistina; tapahtumien kulku näyttää osoittavan, että hän on eräitä harvoja tämän vuosisadan realisteja.

Varmaa on, että vasta itsensä ja ihmisyytensä löytänyt yksilö pystyy käyttämään päälle ja silmille tunkevia teknillisiä välineitä hyödyllisellä ja hallitulla tavalla. Täytyykö tämän vaatimuksen, jonka useimmat tunnustavat oikeaksi, jäädä pelkäksi fraasiksi?

R. W.